

Úvahy nad otázkou platnosti Duvergerových hypotéz

Jakub Charvát

Abstract

This paper introduces the over a half century lasting discussion about so called Duverger's hypothesis. In the very first part of the paper, there is an introduction to Duverger's hypothesis. After this introduction, the paper mentions some examples of the re-examination of Duverger's hypothesis and its critics. Finally, there is an example of the experience of the process of democratization in the Central and Eastern Europe where there is obvious the indefensibility of Duverger's hypothesis at all.

Keywords: Duverger's hypothesis, Sartori's reformulation, electoral systems, party systems, democratization in the CEE.

Úvod

Budeme-li se „pidít“ po prvopočátcích systematického zkoumání účinků volebních systémů, musíme se ponořit až do poloviny dvacátého století, konkrétně do roku 1951. Po celé období před rokem 1951 se fakticky nesetkáváme se systematickými srovnávacími studii, které by se zabývaly problematikou volebních systémů. V roce 1951 ovšem bude publikována studie nazvaná *Les Partis Politiques* vzešlá z pera francouzského ústavního právníka Maurice Duvergera, která později bude přeložena i do dalších jazyků (do angličtiny poprvé v roce 1954). Duverger odstartuje vlnu zájmu o systematické studium volebních systémů a jejich účinků¹. Prozatím ovšem volební systémy představují nezávislou proměnnou, což zcela odpovídalo dikci Duvergerova přístupu.

Duvergerova práce se stane zlomovou pro další nahlížení volebních systémů a jejich účinků. Další studie se budou pokoušet o pečlivé přezkoumání a testování Duvergerových závěrů. Na základě závěrů následujících studií lze autory rozdělit do několika skupin. První

---

¹ Srov. Chytilík, R. (2004): „Zkoumání volebních systémů“. In Chytilík, R. – Šedo, J. (eds.). Volební systémy. Brno: MPÚ MU, s. 37-63.

skupinu badatelů představují ti autoři, kteří potvrzují platnost hypotéz a jsou přesvědčeni o existenci kauzální vazby mezi volebními a stranickými systémy ve směru, jak ji formuluje Duverger, a o možnosti předvídat tento vliv (Duverger, Sartori, Kubát, Novák, Lebeda ad.). Další skupina autorů je přesvědčena o neudržitelnosti této kauzality, jakožto i o tom, že účinek volebních systémů na stranické systémy je relativně podružný a jen těžko předvídatelný (Bogdanor, Jesse, Nohlen, Fiala, Strmiska). Kritika kauzálních vztahů mezi volebními a stranickými systémy je pak autory doložena odkazy na množství empiricky prokazatelných výjimek. Jistou podskupinu autorů řadících se mezi odpůrce Duvergerem formulované příčinnosti by představovali autoři, kteří sice připouštějí na jednu stranu existenci určité kauzality mezi volebními a stranickými systémy, na druhou stranu navrhují Duvergerem vysledované směřování kauzálního řetězce obrátit (Grumm, Eckstein, Rokkan, Katz, Colomer).

Přes zvýšený zájem politických vědců, respektive teoretiků volebních systémů o účinky volebních systémů po roce 1951 si ještě během osmdesátých let Arend Lijphart² a posléze i Rein Taagepera s Matthew Soberg Shugart³ povzdechnou, že výzkum volebních systémů je ve srovnání s ostatními politologickými disciplínami stále ještě výrazně podvyvinutý (*underdeveloped*), ačkoli podle Richarda Katze se problematikou volebních systémů do roku 1992 zabývalo na dva a půl tisíce studií⁴.

Skutečný *boom* ve zkoumání volebních systémů přišel až v devadesátých letech dvacátého století v souvislosti s demokratizací zemí střední a východní Evropy a s tím spojenými reformami volebního systému. Současně se v tuto dobu objevuje zvýšený zájem teoretiků volebních systémů i o nové oblasti světa, zatímco doposud se většina studií zabývala problémem volebních systémů zejména v rámci euro-amerického prostoru. Volební systémy přestávají být v devadesátých letech nahlíženy pouze jako nezávislá proměnná, nově jsou analyzovány i jako proměnné závislé. Volební systémy se rovněž stanou významným nástrojem v diskusi mezi představiteli konkurenčního (např. Sartori⁵) a konsensuálního pojetí (zejména Lijphart⁶) demokracie. Hodí se ovšem připomenout skutečnost, že většina těchto

---

² Lijphart, A. (1984): *Democracies: Pattern of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press.

³ Taagepera, R., Shugart, M. S. (1989): *Seats and Votes. The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven: Yale University Press.

⁴ Srov. Farrell, D. M. (2001): *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. New York: Palgrave, s. 1.

⁵ Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství.

⁶ Lijphart, A. (1994): *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press. Více o Lijphartově teorii volebních systémů např. viz Charvát, J. (2009a): „*Arend Lijphart jako teoretik volebních systémů*“. In: Slovenská politologická revue, roč. 9, č. 1, s. 89-100.

studií se nadále nějakým způsobem vztahuje k původnímu Duvergerovu dílu.

Volební reformy devadesátých let dvacátého století rovněž přinášejí dostatek studijního materiálu pro přezkoumání fungování účinků volebních systémů a platnosti Duvergerových hypotéz v praxi. Pomocnou ruku podává Duvergerovi a jeho pojetí zejména Giovanni Sartori⁷ se svou reformulací a rozšířením původních hypotéz o kauzalitě mezi volebními a stranickými systémy.

Předkládaný esej je jakýmsi zamyšlením nad platností a udržitelností Duvergerových hypotéz, aniž by ovšem disponoval ambicí přinést do této problematiky nějaký skutečně nový prvek. Ačkoli se v české politologické literatuře v naprosté většině případů setkáváme s označením Duvergerovy zákony, autor eseje se přiklání k označení Duvergerovy hypotézy. Důvodů k takovému přístupu je hned několik: jednak pozdější přezkoumání hypotéz docházejí k závěru, že z Duvergerem předložených hypotéz nanejvýš pouze jedna, jestli vůbec, odpovídá tomu, co by bylo možno označit za sociologický zákon; jednak proto, aby bylo možno tento sociologický „zákon“ odlišit od ostatních dvou předkládaných hypotéz; a v neposlední řadě proto, že sám Maurice Duverger později v osmdesátých letech jednoznačně odmítl označování svých výroků jako zákony.

Jedním z cílů předkládaného eseje bylo stručné představení problematiky. Omezený rozsah práce nicméně neumožňuje nějakou hlubší analýzu problematiky, ani nějaké rozsáhlejší představení jednotlivých přístupů. Předkládaná práce je tedy pojata jako jakási úvaha nad otázkou Duvergerových hypotéz, která se opírá o poznatky dalších autorů zabývajících se touto problematikou. V textu je, s ohledem na stručnost textu, upuštěno od analýzy psychologického a mechanického efektu, které hrají v Duvergerově teorii významnou roli a jejichž rozpracování by nemělo v případné podrobnější analýze chybět, protože bez toho není možné Duvergerovy hypotézy interpretovat.

Úvahy nad otázkou platnosti Duvergerových hypotéz

Ačkoli je možné Maurice Duvergera vnímat jako autora nového přístupu k problematice volebních systémů, je třeba zdůraznit, že se Duverger v pojednávané studii volebními systémy jako hlavním tématem nezabývá. Jak připomíná Kenneth Benoit⁸ (a jak ostatně samotný

---

⁷ Srov. například Sartori: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 53-63.

⁸ Benoit, K. (2006): „*Duverger's Law and the Study of Electoral Systems*“. In: *French Politics*, roč. 4, č. 1, s. 69-

název Duvergerovy studie napovídá), ústředním zájmem Duvergerovy studie, která se stala největší kultovní knihou teoretiků volebních systémů, nejsou volební systémy, nýbrž politické strany.

Duverger se pokusil formulovat teze o kauzální vazbě mezi volebními a stranickými systémy, aby tak našel odpověď na otázku, proč se v některých politických systémech setkáváme pouze se dvěma a v jiných s více, respektive mnoha politickými stranami⁹. Vznikly tak tři hypotézy. První hypotéza říká, že poměrná volba vede k vícestranickému systému s tuhými, nezávislými a stabilními stranami (vyjma případů náhle se objevivších hnutí). Podle druhé hypotézy většinový systém s užší volbou vede k vícestranickému systému s elastickými, závislými a relativně stabilními stranami (ve všech případech). Poslední hypotéza pak říká, že většinový jednokolový systém vede k systému dvou stran s velkými a navzájem nezávislými stranami, které se střídají o moc.

Sám Duverger postupně oslaboval sílu svých tvrzení – zpočátku tvrdil, že konkrétní typy volebních systémů vedou k určitým typům stranických systémů, zatímco později ostří svých tvrzení otupil, když hovořil o tom, že konkrétní typy volebních systémů podporují určité typy stranických systémů, resp. vytváří tlaky směrem k určitému typu stranického systému. Jde tedy o tendence, které mohou být zmírněny nebo úplně negovány jinými faktory působícími v konkrétním politickém systému. Je to jen jedna z několika sil, z nichž některé mohou působit i opačným směrem. Je ovšem třeba přiznat, že už v době, kdy své hypotézy formuloval, si Duverger dobře uvědomoval skutečnost, že jeho formulace zdaleka nezachycují všechny vlivy volební formule na stranický systém.

Dieter Nohlen¹⁰ ve své studii vytýká Duvergerovi, respektive jeho přístupu, tři hlavní deficity: empirický (mnoho výjimek proti naznačeným kauzalitám), teoretický (absence definice podmínek, za nichž jsou hypotézy validní) a metodický (nesrovnává se jeden volební volební systém s druhým, ale relativně většinový v jednomandátových obvodech s principem reprezentace; princip reprezentace se však může vyskytovat v rozmanitých formách volebních systémů, které pak mohou mít velmi rozličné účinky).

Duvergerova tvrzení empiricky prověřoval Douglas W. Rae. Rae ve své studii z roku 1967 konstatoval, že dokázal věrohodnost o Duvergerem rozpracované kauzalitě mezi jednokolovým volebním systémem a systémem dvou stran. Rae z toho vyvozuje, že tento

---

83.

⁹ Clark, W. R., Golder, M. (2006): „*Rehabilitating Duverger's Theory. Testing the Mechanical and Strategic Modifying Effects of Electoral Laws*“. In: *Comparative Political Studies*, roč. 39, č. 6, s. 679-708.

¹⁰ Nohlen, D. (1990): *Wahlrecht und Parteiensystem. Über die politischen Auswirkungen von Wahlsystemen*.

příčinný řetězec se nejvíce rovná skutečnému sociologickému zákonu. Ovšem vzhledem k výjimkám v podobě Kanady a Rakouska se Rae rozhodl precizovat Duvergerovo třetí tvrzení tak, že „*většinové volební formule jsou vždy spojeny se systémem dvou stran, s výjimkou zemí, v nichž existují silné strany lokálních menšin, a jiné volební systémy jsou spojeny se systémem dvou stran pouze tehdy, když jsou strany volené menšinami velmi slabé*“¹¹.

Nohlen¹² na adresu Raeova bádání poznamenal, že Rae pouze nastavil statistické korelace, aniž by přezkoušel otázku kauzální vazby, což by bylo - podle Nohlena – nutné pro validaci Duvergerových hypotéz. Podle Nohlena tak Rae pouze vyzoroval, že dualistické státy užívají prostě většinovou volbu a prostě většinová volba pak země, které jsou dualistické. Současně Nohlen připomíná Lijphartův závěr, který holandský politolog vyřkl po pečlivém přezkoumání kauzálního chování mezi elementy volebních systémů a struktur stranických systémů, a sice, že tyto vztahy jsou podstatně slabší než Douglas W. Rae předpokládal.

Gerhard Lehbruch ve své studii z počátku sedmdesátých let připomněl, že je statistickou samozřejmostí, že z pouhé korelace dvou proměnných nelze nic vyvozovat. Současně Lehbruch argumentuje, že nelze obecně doložit tezi o tříštění stranického systému v případě zavedení proporčního volebního systému. Naopak vysledoval, že všude tam, kde se již vytvořily silné a stabilní stranické identifikace, se struktura a počet stran výrazně nezměnily. Poměrný systém byl spíše zaveden, aby stávající strukturu zachoval. Lehbruch se domnívá, že vztah příčiny a účinku byl opačný. Na to později naváže katalánský politolog Josep Colomer¹³.

Jak dále připomíná Karel Šimka¹⁴, Douglas W. Rae sice zjistil statistické korelace mezi určitými typy volebních a stranických systémů, aniž by ovšem určil, která proměnná je příčinou a která je účinkem, popřípadě jestli je o kategoriích příčina a účinek vůbec možné hovořit – s rostoucí velikostí volebního obvodu stoupá počet stran stran a naopak jednomandátové volební obvody resultují v systém dvou stran. Přesto Rae podle Šimky prokázal, že Duvergerovy předpoklady jakožto tendence platí.

Miroslav Novák¹⁵ připomíná zajímavou úvahu představenou Duvergerovým

---

Opladen: Leske Verlag + Budrich, s. 273.

¹¹ Převzato z Nohlen: *Wahlrecht und Parteiensystem*, s. 273-274.

¹² Nohlen: *Wahlrecht und Parteiensystem*, s. 274-275.

¹³ Colomer, J. (2005): „*It's Parties That Choose Electoral Systems (or, Duverger's Laws Upside Down)*“. In: *Political Studies*, roč. 53, č. 1, s. 1-21.

¹⁴ Šimka, K. (2000): „*Politické účinky volebních systémů*“. In: *Právník*, roč. 139, č. 12.

¹⁵ Novák, M. (1997): *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávací studia*. Praha: SLON, s. 61-62.

francouzským kolegou Georgem Lavauem v publikaci *Partis politiques et réalités sociales* (1958). Lavau zpochybnil, že by dvoukolový většinový systém teoreticky nemohl vést ke koagulačnímu účinku na stranický systém. Lavau se totiž domníval, že druhé kolo by mohlo vybízet politické strany k utváření předvolebních koalic, které by se později mohly stát permanentními. Pozdější zkušenost páté francouzské republiky naznačila, že tato úvaha je v praxi reálná. Vzhledem k této zkušenosti později i sám Duverger v textu *La nostalgie de l'impuissance* (1988) připustil, že dvoukolový většinový systém může přispět k vytvoření dualismu aliancí – například ve Francii v podobě tzv. bipolární čtverylky (*quadrille bipolaire*).

Giovanni Sartori se pokouší vyrovnat s kritikou Duvergerových hypotéz a dále je v polovině osmdesátých let precizuje. Vzniknou tak čtyři nové hypotézy, které vysvětlují působení volebních systémů. První hypotéza konstatuje, že při strukturovaném stranickém systému a současně existujícímu voličskému rozptylu vede relativní většinový jednokolový systém k dvoustranickému formátu. Druhá Sartoriho hypotéza pak říká zhruba to, že při strukturovaném stranickém systému bez voličského rozptylu ve volebních obvodech způsobuje relativní většinový jednokolový systém upozadění stran, které nedosáhly většiny ani v jednom volebním obvodu. Relativně většinový volební systém v takovém případě umožňuje systém více než dvou stran, a sice tolika stran, u kolika existují lokální voličské základny, které jim umožní získat většinu hlasů na úrovni volebního obvodu. Podle třetí hypotézy pak ve strukturovaném stranickém systému způsobuje poměrný systém efekt koncentrace, který vzniká z jeho neproporčnosti – čím vyšší je deformace proporcionality, tím vyšší jsou vstupní náklady pro malé strany a tím vyšší je stupeň koncentrace, a naopak, čím je poměrný volební systém čistší, tím je koncentrační efekt slabší. A konečně čtvrtá hypotéza hovoří o tom, že nemáme-li strukturovaný stranický systém a je-li aplikován systém poměrného zastoupení, pro všechny strany existuje stejná přístupová šance, nevzniká žádná diskriminace a počet stran může dosáhnout výše podle toho, kolik jich dosáhne volebního čísla¹⁶.

Sartori klade důraz na dvě proměnné, od nichž jsou závislé účinky volebních systémů a kterými podmiňuje platnost svých hypotéz. Jsou jimi jednak úroveň strukturovanosti stranického systému, jednak geografická rozmanitost voličské podpory jednotlivých stran. Sartori tak do jisté míry zohledňuje předchozí vývoj stranického systému a jeho důsledky v nových podmínkách. Sartoriho podmínka strukturace stranického systému tak sama o sobě

obsahuje jistou predispozici stranického systému – jinými slovy, Sartori jakoby říká, že dvoustranický systém vznikne při aplikace relativně většinového volebního systému pouze tam, kde již existují podmínky pro vznik dvoustranického systému, kde již existuje dvoustranická struktura stranického systému. Existuje-li taková strukturace, pak relativně většinový systém v jednomandátových obvodech tuto strukturaci ještě umocňuje.

Sartoriho precizace Duvergerových hypotéz bývá mnoha autory označována jako ta, která došla v úvahách o kauzalitě nejdál. S výrazněji kritičtější přístupem k Sartoriho hypotézám ovšem přichází Dieter Nohlen. Nohlen¹⁷ jednak kritizuje, že jsou hypotézy položeny na různých rovinách – zejména se to týká čtvrté hypotézy při jejím srovnání se třemi předchozími. Dále Nohlen připouští pravdivost všech těchto hypotéz, zdůrazňuje ovšem, že jejich vypovídací hodnota je velmi slabá, protože jsou v jádru triviální.

Nohlen¹⁸ uzavře své úvahy o kauzalitě mezi volebními a stranickými systémy konstatováním, že relativně většinový volební systém v jednomandátových volebních obvodech nevede k bipartismu tam, kde převládá společenská fragmentace. V etnicky rozdělených společnostech může mít a pravděpodobně bude mít navíc spíše dezintegrační tendence. Dieter Nohlen, na rozdíl od Duvergera i Sartoriho, považuje volební systémy za závislé proměnné, z čehož vyvozuje, že účinek volebních systémů je natolik závislý na konkrétních společenských a politických faktorech, že diskutovanou kauzální vazbu nelze empiricky dokázat. Adrian Blau¹⁹ později došel ve své studii k závěru, že žádné dva relativně většinové volební systémy s jednomandátovými volebními obvody nefungují identicky.

Gary Cox²⁰ posouvá úvahy o účinku volebních systémů na stranické systémy o něco dále, když konstatuje, že zatímco na úrovni volebních obvodů lze Duvergerovu hypotézu o kauzalitě mezi relativně většinovým systémem a systémem dvou stran považovat za platný, na celostátní úrovni je ovšem pouze empirickou generalizací, navíc s řadou výjimek. Zájem badatelů se tak nově přesouvá na úroveň volebních obvodů. Coxova hypotéza nicméně ve skutečnosti není ničím novým. Podobný závěr nacházíme již dříve i u samotného Duvergera, který při analýze britského stranického systému po roce 1885 (do začátku dvacátého století) konstatoval jeho dualistickou podobu. Podle Duvergera šlo o dualismus dvou bloků stran – na

---

¹⁶ Sartori: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 59-60.

¹⁷ Nohlen: *Wahlrecht und Parteiensystem*, s. 276-277.

¹⁸ Nohlen: *Wahlrecht und Parteiensystem*, s. 281.

¹⁹ Blau, A. (2004): „A quadruple whammy for first-past-the-post“. In: *Electoral Studies*, roč. 23, č. 3, pp. 431-453.

²⁰ Cox, G. (1997): *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. New York: Cambridge University Press.

jedné straně stáli konzervativci a liberální unionisté, druhý blok představovaly liberálové a irské parlamentní strany. Duverger z toho vyvozuje, že místem, kde se plně projeví účinek volebního systému, je lokální úroveň – v Británii jako souboj mezi liberály a konzervativci, v Irsku pak kandidáta konzervativců a liberálních unionistů proti kandidátovi Irské strany. Cox pouze tuto skutečnost zdůraznil a upřednostnil a postavil na ní své bádání ohledně kauzální vazby mezi volebními a stranickými systémy.

Jak již bylo naznačeno v úvodu, jakousi laboratoří pro přezkoušení platnosti Duvergerových hypotéz se stanou volební reformy následující po pádu nedemokratických režimů v prostoru střední a východní Evropy. Jednotliví političtí aktéři, kteří se podílejí na vytváření nového institucionálního rámce, se nacházejí v situaci, pro kterou užívá John Rawls označení závoj nevědění (*veil of ignorance*). Konkrétní aktéři vstupují do úvah o volební reformě v situaci nejistoty a nedostatku sdílených informací. Jinými slovy, nejsou si jistí, jak jsou skutečně silní, protože nemohou předpovědět, jaký volební design by je nejvíce zvýhodnil. Pokud situace nejistoty nezafunguje a někteří aktéři jsou si až příliš jistí v přesvědčení o své výsostné pozici, často pak přichází zklamání. Ukázkovým příkladem může být Polsko a jeho volební design dohodnutý u kulatého stolu v zimě a na začátku jara v roce 1989²¹.

Právě volební reformy v prostoru střední a východní Evropy dávají do jisté míry za pravdu Sartorimu a jeho důrazu na strukturaci stranických systémů jako podmínky pro platnost předpokládané kauzality. Například Peter Mair²², ale i další autoři připomínají, že mnohé post-komunistické státy nedisponovaly stranickými systémy vůbec. Jednou z příčin tohoto jevu je nedostatek regulovaných modelů soutěže představovaných konstelací stran, které bojují ve volbách. Pokud vůbec lze o stranickém systému vůbec hovořit, pak většina ze zemí regionu disponovala tím, co Mair nazval otevřený stranický systém – ještě nejsou dobře zavedené vzorce soutěživosti a strany nedisponují stabilní voličskou základnou.

Změny volebních systémů v prostoru střední a východní Evropy ukazují na skutečnost, že v podmínkách slabě – či vůbec – zformovaného stranického systému podporují většinové systémy s jednomandátovými volebními obvody kandidáty malých skupin, protože tito zaměřují svou strategii na regionální úroveň. Navíc fungování naznačeného směru kauzality druhé a třetí hypotézy předpokládá strategickou volbu voličů (související s

---

²¹ Více např. viz Charvát, J. (2009b): „*Polský kulatý stůl: jak se (ne)jednalo o volebním systému*“. In: Listy, roč. 39, č. 2, s. 52-57.

²² Mair, P. (1997): *Party Systems Change: Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press.

psychologickým efektem na politické strany a voliče, který odráží mechanický efekt volebního designu). To je ovšem v podmínkách situace nejistoty nereálné. Při nedostatku informací nejsou voliči schopni vyvodit, jaká strana se ustaví jako velká a jaká jako marginální politický subjekt bez dopadu na celostátní politiku. Voliči tak nedokáží odhadnout, jakým stranám se ve volbě v jednomandátovém volebním obvodu raději vyhnout.

Výsledek je pak opačný k tomu, jaký predikuje Maurice Duverger. Jednomandátové volební obvody nemají reduktivní účinek, ale naopak vedou k výraznější fragmentaci. V podmínkách regionální fragmentace není Duvergeova argumentace udržitelná na celostátní úrovni. Je nicméně aplikovatelná, zcela v dikci Coxovi argumentace, na úroveň volebních obvodů. Ona fragmentace je pak důsledkem toho, že při absenci nějakého celostátního ukotveného stranického systému je celostátní parlament součtem výsledků jednotlivých volebních obvodů, které jsou z hlediska stranické podpory značně heterogenní. Ty politické systémy střední a východní Evropy, které si i pro post-komunistické období zachovaly většinové volební systémy s jednomandátovými volebními obvody – jmenovitě Rusko a Ukrajina – měly dlouhou dobu problémy s ustavením a konsolidací strukturovaných stranických systémů. Podle mého názoru lze ještě dnes polemizovat o tom, jestli například v ukrajinském politickém systému existuje něco jako stranický systém tak, v jaké podobě ho známe z konsolidovaných demokracií západní, a dnes již i střední Evropy. Ukrajinské politické strany jsou totiž až příliš vázány na politickou aktivitu jednotlivců a s jejich odchodem z politiky zanikají. Nikoli nevýznamnou roli ve fungování ukrajinských politických stran hraje ekonomicko-průmyslový sektor. Bohatí ruští oligarchové ovlivňují zdejší politiku a nakupují si místa pro své lidi na stranických kandidátních listinách. Jednotlivé znešvářené klany jsou napojeny na nejvyšší ústavní instituce v zemi (prezident, premiér, předseda opozice) a jejich spory se do jisté míry projevují i v politice státních institucí.

Naproti tomu volební systém poměrného zastoupení, často v regionu střední a východní Evropy modifikovaný uzavírací klauzulí na celostátní či republikové úrovni, podporuje formování celostátních (v případě Československa republikových) stran a v důsledku toho homogenizaci stranické soutěže napříč jednotlivými volebními obvody.

Závěr

Na základě zkušeností z institucionální transformace v prostoru střední a východní Evropy lze konstatovat, že vztah mezi volebními a stranickými institucemi je nejasný. Obě instituce se jeví být spíše závislé proměnné ovlivňované mnoha dalšími vnitropolitickými i mezinárodními faktory. Mohou jimi být nejasná struktura či úplná absence stranického systému, nedostatek informací, ale i například institut silného, přímo voleného prezidenta. Významnou roli rovněž sehrává státem prováděné financování politických stran, které zmrazuje stranické systémy (nikoli poměrný systém jako takový, který bývá někdy uváděn jako příčina takového zmrazení). Politické strany, které získají v jedněch volbách vysoký počet hlasů, získávají současně vyšší finanční příspěvek než ostatní strany, který mohou využít pro další volební klání. Do dalšího kola již vstupují tyto strany zvýhodněnější pozice (jako hráč v pokeru, který vyhraje první obrátku). Psychologický účinek ovlivňující strategie voličů i stran je méně průkazný než účinek mechanický, protože se očekávání, předložená Duvergerovými hypotézami, nepotvrzují.

Seznam literatury

- Benoit, K. (2006): „*Duverger's Law and the Study of Electoral Systems*“. In: French Politics, roč. 4, č. 1, s. 69-83.
- Blau, A. (2004): „*A quadruple whammy for first-past-the-post*“. In: Electoral Studies, roč. 23, č. 3, pp. 431-453.
- Clark, W. R., Golder, M. (2006): „*Rehabilitating Duverger's Theory. Testing the Mechanical and Strategic Modifying Effects of Electoral Laws*“. In: Comparative Political Studies, roč. 39, č. 6, s. 679-708.
- Colomer, J. (2005): „*It's Parties That Choose Electoral Systems (or, Duverger's Laws Upside Down)*“. In: Political Studies, roč. 53, č. 1, s. 1-21.
- Cox, G. (1997): *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. New York: Cambridge University Press.
- Farrell, D. M. (2001): *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. New York: Palgrave.
- Fiala, P. (2004): „*Kritická interpretace zákonů o vlivu volebních systémů na stranické systémy*“. In Novák, M. – Lebeda, T. (eds.). Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, s. 51-65.
- Charvát, J. (2009a): „*Arend Lijphart jako teoretik volebních systémů*“. In: Slovenská

politologická revue, roč. 9, č. 1, s. 89-100.

Charvát, J. (2009b): „*Polský kulatý stůl: jak se (ne)jednalo o volebním systému*“. In: Listy, roč. 39, č. 2, s. 52-57 .

Chytilík, R. (2004): „*Zkoumání volebních systémů*“. In Chytilík, R. – Šedo, J. (eds.). *Volební systémy*. Brno: MPÚ MU, s. 37-63.

Lijphart, A. (1984): *Democracies: Pattern of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press.

Lijphart, A. (1994): *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press.

Mair, P. (1997): *Party Systems Change: Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press.

Nohlen, D. (1990): *Wahlrecht und Parteiensystem. Über die politischen Auswirkungen von Wahlsystemen*. Opladen: Leske Verlag + Budrich.

Novák, M. (1997): *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávací studia*. Praha: SLON.

Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Šimka, K. (2000): „*Politické účinky volebních systémů*“. In: Právník, roč. 139, č. 12.

Taagepera, R., Shugart, M.S. (1989): *Seats and Votes. The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven: Yale University Press.